

ET MANUSKRIFT AF RASMUS RASK
OM ALEUTERNES SPROG, SAMMENLIGNET MED
GRØNLÆNDERNES.

AF

WILLIAM THALBITZER.

I.

RASMUS RASK er den første, der paa grundlag af egne undersøgelser og med beviser af grammatikken har forsøgt at opklare slægtskabet mellem det aleutiske og det grønlandske sprog.

Allerede da han for 100 år siden i sin »Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse« (skrevet 1814, udgivet 1818) besvarede det Kgl. Danske Videnskabernes Selskabs prisopgave, var han kommen ind på en omtale af det grønlandske sprogs forhold til andre sprog, særlig det islandske. Flere bemærkninger derom findes spredtvis i hans breve fra de år. Det ses deraf, at han henregnede »Grønlandsk« til den samme sprogklasse som den, vi nu betegner som den finsk-ugriske. Han gør opmærksom på, at når der i finsk undtagelsesvis forekommer et flertalsmærke *-t* (*käsi* hånd — *kädet* hænder) istedenfor *-k* (*-ak*, *-ok*, jvf. ungarsk og finlapp. *-k*, lapl. *-h* eller *-ch*), synes det grønlandske sprog at give os nøglen til forklaringen, »ti her have Navneordene foruden Flertallet også et Fåtal, dette Fåtal endes overalt på *-k*, og Flertal overalt på *-t*; de finniske Folkeslægter have delt disse Endelser imellem sig, da de afvege fra den oprindelige Indretning, som

uden Tvivl er den i Grønlandsken herskende.«¹ Et andet sted sammenligner han den ungarske infinitivmodus på *-ni* med den grønlandske på *-nek*², et tredje sted (se nedenf.) sammenstillter han tre lapske og et finsk ord med grønlandsk. Han inddrager også flere asiatiske sprog i disse sammenligninger, ikke blot sprog af den finsk-ugriske gruppe, men også tyrkisk (jakutisk, tatarisk) og mandshu. Eksempler af denne art findes især i hans afhandling om »det oldnordiske Sprogs Slægtskab med de asiatiske Tungemål«, i hvilken han gentar, at »Grønlandsken stemmer overens med Lappisken, og at alle Sprog, som tales af den såkaldte Polarrase, følgelig synes ligeledes at høre til samme Sprogæt.«³ Han jævnfører f. ex. tshuvashisk *jat* navn (tatar. *ât*, jakut. *aata*) med grønl. *attek* (smst. 43)⁴; mandshu *na* jorden med grønl. *nuna* (finsk *maa*, perm. *mu*), smst. 184; — og s. 179 har han samlet følgende ord om grønlandske slægtninge:

Turansk ⁵	Finnisk
Tatar. <i>ata</i> far	Grönl. <i>ataatak</i> (af <i>ata</i> bedstefar), lap. <i>atje</i> , ung. <i>atya</i>
» <i>ana</i> mor	» <i>ananak</i> (af <i>ana</i> bedstemor) lap. <i>ädne</i>
» <i>aga, aza</i> farbror	» <i>aka</i> , lap. <i>äke</i>
» <i>at-ad</i> navn	» <i>attek</i> , jakut. <i>aata</i>
» <i>meni</i> sæd, frø	» <i>mennik</i> , fin. <i>muna</i> (et æg)
Tyrk. <i>gayiq</i> båd	» <i>kajak</i>

¹ RASK's Samlede Afhandlinger, udgivne af hans broder H. K. RASK, med en fortale af N. M. PETERSEN (1834-38), I, 29. — Hvad RASK kalder »Fåtal« er det samme som 2-tal, dualis.

² Smst. s. 31. RASK tilføjer »tatarisk *-mak* (*mäk*)«. — I hans grønlandske eksempler betyder *k* snart vor *k*-lyd, snart den eskimoiske uvular-lyd, som KLEINSCHMIDT betegnede ved *κ*, RINK og senere forskere ved *q*, hvorimod de ældre forfattere som oftest sammenblandede dem i det ene tegn *k*. Gr. *-nek* er her fonetisk [*neq*].

³ Smstd. 158—159.

⁴ Det grønlandske ord staves rigtigere *ateq* (af en basis **atv*). RASK sammenstillter også s. 44 det tshuvashiske sprog med jakutisk og tatarisk (tyrkisk).

⁵ *o*: Ural-altaiske sprog.

De grønlandske ord, som her er givne i RASK's stavemåde, vilde skrives fonetisk således: *ata'tak* (*a'ta*), *ana'nak* (*a'na*), *ak'a*, *at'éq*, *mán'ik*, *qajáq*.

Disse bemærkninger får forøget vægt derved, at der iblandt RASK's efterladte manuskripter i det Store Kgl. Bibliotek i København findes et lille hæfte (N. kgl. S., 4^o, 149 c¹⁰³), hvori han med egen hånd og på grundlag af selvhør har optegnet prøver af sproget på Aleuterne (den forbindende ørække mellem Østasien og Amerika), nemlig efter to indfødte derovre fra, som han rimeligvis har truffet under sit ophold i Petrograd mellem marts 1818 og juni 1819. Han har altså selv hørt Aleut-sproget udtalt og naturligvis opskrevet prøverne med sin egen bogstavering; hans fonetiske gengivelse er sammenstemt med hans tegnsystem for sproglyd i det hele. — Hvad det grønlandske angår, er det ikke usandsynligt, at han tidligere i København havde haft lejlighed til at træffe Grønlændere og derigennem havde hørt det eskimoiske sprog. Ialtfald veed vi, at han havde studeret noget grønlandsk i sin tidlige ungdom. Han har således i Petrograd været istand til at sammenligne de to folks sprog, Aleuternes og de grønlandske Eskimoers. Dette fremgår også af det nævnte manuskript, som derimod ikke røber noget kendskab til de mellemliggende eskimosprog, hvorom der dengang endnu ikke fandtes oplysninger.

Medens aleutisk dengang var noget nyt for RASK, var som sagt hans kendskab til grønlandsk af gammel dato. Allerede i sin skoletid i Odense havde han studeret dette sprog sammen med sin kammerat J. G. CLOD, rimeligvis på grundlag af POVLGEDE's grønlandske ordbog og grammatik.¹⁾

¹⁾ RASKS biograf N. M. PETERSEN (Saml. Afhandl. I, 1834) anfører, at RASK kaldte CLOD »min Grønlænder« (år 1805, smst. s. 5). Siden hen finder vi RASK studerende »Grønlandsk og Kreolsk« (smst. 11), i 1810 har han fat i 1ste del af ADELUNG's Mithridates (smst. 19). Som led i RASK's interesse for Grønland kan også mindes om, at han under sit ophold i Sverrig udgav en svensk oversættelse af missionæren

Senere er han lejlighedsvis vendt tilbage til de grønlandske studier; de danske og herrnhutiske missionærers interesse for Grønlandernes fremmedartede sprog, der viste sig i deres udgaver af grammatikker, ordbøger, bibeloversættelser o. s. v., har ikke undladt at meddele sig til den sproginteresserede københavnske student.¹ Herom vidner et andet manuskript af RASK, som findes i Universitetsbiblioteket, og som handler om det grønlandske sprog.²

Hvad det aleutiske angår, blev det af betydning for RASK, at han i Petrograd stiftede bekendtskab med en del af de nylig (1819) hjemvendte deltagere i OTTO v. KOTZEBUE's verdensrejse på sejlskibet (briggen) »Rurik«, der havde været gennem Sydhavet og også havde besøgt de nordligste egne af Østasien for at opdage en nordøstpassage. Herom meddeler N. M. PETERSEN (RASK's Saml. Afhandl. s. 39) følgende: »Ligeledes gjorde han (RASK) hos Grev Rumänzow en Middag Bekendtskab med alle Ruriksfarerne, Kotzebu, Maleren Choris, Naturforskeren Chameso, Lægen Eschscholz. Herved fik han Lejlighed til at gøre sig noget bekjendt med Jakutisk; to Alevtere, som vare paa Rurik, af hvilke den ene hed Merkel, dikterede ham en lille jakutisk Ordbog ved at sige ham Ordene, som han nævnede for dem paa Russisk.«

SAABY's dagbog fra Grønland. — Jeg anfører med det samme her de to senere biografier, nl. VILH. THOMSEN: Rasmus Kristian Rask (1787—1887), i Nord. Tidskr. f. vetenskap, konst och industri, 1887, og F. RÖNNING: Rasmus Kr. Rask, et Mindeskrift. 1887. Se desuden artikel af VILH. THOMSEN i Salmonsens Konversationsleksikon (Bd. 14, 1903, s. 149).

¹ N. M. PETERSEN giver dog ingen særlige oplysninger om dette punkt, og jeg har derom intet fundet i brevene (Grønlandsk omtales i Saml. Afhdl. 2. s. 270—271). Derimod omtaler PETERSEN, at RASK i slutningen af 1823 ifølge et forslag af det Kgl. Norske Vidensk. Selskab påtænkte et skrift om det lappiske sprog eller i almindelighed den finniske stammes sprog og slægtskab; hvilket atter stod i forbindelse med et andet skrift om det grønlandske sprog, som han endnu tidligere havde påtænkt. Siden forandrede han denne plan og udgav istedenfor en omarbejdelse af LEEM's lappiske sproglære (udkom 1832).

² U. B. Add. N^o 627 g. 4^o. Findes delvis trykt her i afsnit IV.

(N. M. PETERSEN's udtryk om »jakutisk« beror formodentlig på misforståelse og skulde være »aleutisk«).¹ I et brev omtaler RASK, at han hver mandag var hos Grev RUMÄNZOW i selskab med ADELUNG og KRUG.² Vi finder i det nævnte manuskript et nyt spor af RASK's forbindelse med de sprogligt interesserede krese i Petrograd i årene 1819—1820.

Manuskriptet findes som sagt i Det Kgl. Bibliotek i København.³ Det er et lille hæfte i kvartformat, bestående af 14 blade af gråt papir, altså 28 sider. Deraf er dog kun de 19 beskrevne, og kun en del af det, der står på dem, er RASK's direkte optegnelser efter de to Aleuters sprog. Resten består af afskrifter, foretagne med RASK's egen hånd efter nogle ældre aleutiske ordlister, der stammer fra russiske forfattere, tildels (som RASK selv bemærker) »efter gamle Håndskriftsamlinger i ADELUNG's Eje«. RASK tilføjer, at »de vare næsten ulæseligen skrevne med russiske Bogstaver, så at meget er usikkert heri«. På grund af en vildledende hæftning af manuskriptets løse blade er RASK's originaloptegnelser blevet blandede med hans afskrifter efter de ældre forfattere, dels dem »i ADELUNG's Eje«, dels de »BACKMEISTER'ske Sprogprøver«, men det er ikke vanskeligt at udrede, hvad der er RASK's eget arbejde og hvad der blot er hans afskriverarbejde. Bogstaveringen viser, hvad der hører sammen, thi i sine direkte

¹ Også en dansk naturforsker havde deltaget i Rurikfærden, nemlig den fra diskussionen om de grønlandske nordbokoloniens beliggenhed bekendte M. WORMSKIOLD, som efter rejsen gennem Sydhavet havde opholdt sig to år (ufrivilligt) i Kamtschatka. Se EUG. WARMING's biografiske skitse om WORMSKIOLD i Videnskabelige Meddelelser fra den naturhistoriske Forening i København 1889—90. Den nævnte CHAMISO er den som digter og naturforsker navnkundige ADALBERT V. CHAMISSO, »Peter Schlemihl's forfatter.

² Saml. Afh. s. 288.

³ Ny kgl. Samling 4^o, no. 149 c, pakke 103. — Jeg skylder professor VILHELM THOMSEN tak, fordi han har været så venlig at gøre mig opmærksom på eksistensen af dette manuskript. Det er forøvrigt nævnt i den trykte fortegnelse over Rasks håndskrifter, som er optaget i hans samlede afhandlinger, 3dje bind, s. 33 (no. 103).

optegnelser har RASK benyttet sit eget system af bogstaver, så at ordene er gengivne lidt anderledes end i de ældre ordlister (udentvivl i regelen mere nøjagtigt). Desuden klarer ordningen sig, når man samler de blade i hæftet, der er fremkomne ved ombøjningen af de oprindelige syv folio-blade, hvoraf hæftet var lavet. Hvis siderne nummereres med titelbladet som nummer 1, vil RASK's originaloptegnelser efter Aleutfolkene findes paa følgende sider i det nuværende hæfte: 3—4, 9—10, 16—19, 23—25 (samt vistnok ogsaa 11—12).¹

Da RASK's direkte opskrifter af Aleuternes ord, ialtfald for nogle partiers vedkommende, viser omtrent den samme rækkefølge af ordene som ADELUNG's ældre ordliste, er det sandsynligt, at han først har studeret sproget i denne og tildels lagt den til grund, når han direkte udspurgte de to Aleuter om deres sprog.² I enkelte retninger er de ældre optegnelser noget fyldigere end RASK's, især den del af dem, som han betegner som »de Backmeisterske Sprogprøver paa Aleutisk«, hvilke bl. a. giver talrækken fra 1 til 100 og en række sætninger. Iøvrigt fremgår RASK's skematiske overblik over sprogene omkring Beringstrædet af følgende notits (efter ESCHSCHOLTZ? jvf. hans NB), som findes paa s. 13 i manuskriptet:

[S. 13 i Rask's manuskript.]

- 1) Die Grönländische Sprache sprechen noch:
Die Eskimos,
- ansässigen Tschuktschen in Asien,

¹ Siderne 11—14 er dannede ved ombøjning af et halvark hvidt papir af mindre format end de øvrige blade. Paa s. 11 findes der (foruden nogle ord af Aleut-sproget) nogle uvedkommende notitser om den latinske grammatik. Paa s. 13 nogle bemærkninger om det grønlandske sprog. — Da RASK ikke selv har nummereret bladene, er det ikke utænkeligt, at de er blevet skrevne i en anden orden end den, de her har fået, navnlig for de senere vedkommende.

² Måske sigter RASK's henvisningstal i slutningsbemærkningerne til de russiske ordfortegnelser, thi numrene stemmer ikke med hans egen liste (hvor f. eks. *dagix* »Øjne« ikke er no. 16, o. s. v.).

- Die Bewohner von Norton- und Kotzebuesund,¹
 - — der Insel St. Laurent,²
 - Kadjaker³ und
 - Aleuten.
- 2) Die nomadischen Tschuktschen und die Rennthier Koräken sprechen *eine Sprache*.
- 3) Die Kamtschadalen von Ober- und Unterkamtschatka haben mit den Tigilskern *eine Sprache*.
- 4) Die Jakuten sprechen dieselbe Sprache, als die kasachischen Tataren.
- 5) Die Bewohner der südlichen Kurilen und die Ainos sprechen *eine Sprache*.

NB. Af *Ruriks*-farerne som paa Rumanzovs Bekostning rejste Jorden om, formodentlig egentlig af Dr. Eschscholz, som var Læge paa Skibet.⁴

I det følgende skal jeg nu først give en samlet udskrift af RASK's originaloptegnelser i dette manuskript, hvorimod jeg for største delen forbigår hans afskrift af de russiske forfatteres ordlister.⁵ Det er et nyt vidnesbyrd om hans rastløse og metodiske forskertrang. Og hvad mere er: det er et bidrag til kundskaben om et uddøende sprog, således som det lød for 100 år siden for en af datidens ypperste sprogforskere. Endskønt det kun indeholder omtrent 200 ord, er det af indlysende værdi paa grund af optegnerens fremragende sprogsans og videnskabelige forudsætninger.

[I klammer er sat mine henvisningstal til manuskriptets sider og forskellige bemærkninger til de enkelte ord].

¹ Vestkysten af Alaska mellem 62° og 68° n. br.

² Øen St. Lawrence i den sydlige del af Beringstrædet.

³ Beboerne af øen Kadiak ved sydkysten af Alaska.

⁴ *Joh. Friedrich Eschscholtz* (f. i Dorpat 1793) deltog i begge Kotzebues jordomsejlinger. Han var nylig promoveret til doktor, da han i 1815 tiltrådte rejsen med »Rurik«. Efter hjemkomsten i 1818 blev han professor i anatomi i Dorpat. Forfatter af mange især zoologiske arbejder. Eschscholtzhai ved Beringstrædet og planten *Eschscholtzia californica* er opkaldt efter ham.

⁵ Kun for enkelte ords vedkommende, hvor jeg mener, at en jævnføring af RASK's og de russiske forfatteres varianter af ordene kan være af nogen interesse for sprogforskere, anfører jeg i fodnoter RASK's afskrift-omskrivninger af disse tidligere optegnelser.

II.

[Side 1 i Rasks manuskript.]

Optegnelser
betræffende
det Aleutiske Sprog
samt
dets Overensstemmelse
med
Grønlandsk,
ved
R. Rask.

[Side 3 og 4 i Rasks manuskript.]

Aleutisk som jeg selv har optegnet efter to indfødte Aleuters mundtlige Udsagn. Dette¹ er dog yderst usikkert, da Lydene vare saare vanskelige at opfatte. Det som jeg har skreven *í* antages maaskje rettere for *ǵ* eller *ǵ̄*, det er at sige arab. ع, eller *é*, det er arab. ع, desuden har Sproget ogsaa *c* arab. ق.

a b c é d e f g ḡ h i j k l m n o p q r s s̄ t u v z z̄.

Gud	<i>aǵùrur</i>	[...] ² }	<i>slúr</i>
Djævel	<i>haglikàjer</i>	Verden }	
Himmel	<i>inír</i>	Vinter	<i>kànax</i>
Land	<i>tànar</i>	Sommer	<i>sàrkuder</i>
Ø	<i>tànarér</i>	Dag	<i>angéler</i>
Vand	<i>tàñger</i>	Nat	<i>àmír</i>
Hav	<i>alàhor</i>	Morgen	<i>telax</i>
Flod	<i>qiràanax</i>	Aften	<i>añgalekiñga</i>
Sne	<i>kànix (kaniǵ) gr.</i>	Sol	<i>aràdar</i>
Is	<i>kaor</i>	Maane	<i>tugàdar</i> [eller <i>-ur?</i>]
Regn	<i>qirtar</i>	Stjerne	<i>star</i> [eller <i>-ur?</i>]
Ild	<i>trignax</i>	Sand	<i>qùgor</i>
Sten	<i>núr</i>	Bjerg	<i>kèruser</i>

¹ [d. e. det optegnede. Udg. anm.]

² [Utydeligt skrevet. *Mir* (jvfr. russisk Миръ 'verden')? eller *Air*??]

Nord	<i>trigàder</i>
Syd	<i>agàgaler</i>
Øst	<i>namadànarðar</i>
Vest	<i>qugomadànarðar</i>
Salt?	<i>alàrur</i>
Mand	{ <i>tajàhox</i> ¹ <i>tajahur</i> Fl. <i>tajàrun</i>
Hustru	<i>ajàgax</i> ²
Fader	<i>àdax</i>
Moder	<i>ànax</i> (gr.) ³
Søn	<i>lá</i> ⁴
Datter	{ <i>asxinó</i> ⁵ <i>asínó</i>
Broder (Ven)	{ <i>agitàdañ</i> <i>agitùdañ</i>
Uven	<i>agitàdañultjin</i>
Søster	<i>ùñhnir</i>
Dreng	<i>anerðùder</i>
Slægtning	<i>ilàzañ</i>
Hoved	<i>kàmiger</i>
Haar	<i>imulíñ</i> ⁶
Øje	<i>dar</i> ⁷
Øre	<i>tutùsiñ</i> ⁸
Næse	<i>anrùsiñ</i> ⁹
Mund	<i>agílriñ</i> ¹⁰
Læbe	<i>hàdix</i> ¹¹
Underl.	<i>àder</i>
Overl.	<i>kútjur</i>
Tænder	<i>kigúsín</i> ¹²
Tunge	<i>àgnax</i> ¹³
Pande	<i>tànr</i> ¹⁴
Øjenbryn	<i>kàmtix</i> ¹⁵
Kinder	<i>ulùgax</i> ¹⁶ (gr.)
en Kind?	<i>ulùgañ</i>

Haand	<i>qax</i> ¹⁷
alle Fingre	<i>àderxon</i> ¹⁸
Tommelf.	<i>hùtax</i> ¹⁹
Pegefinger	<i>qùgaruser</i> ²⁰
Midfinger	<i>tiklax</i> ²¹
Lægef.	<i>atrùomax</i> ²²
lille F.	<i>igilérher</i> ²³
Overarm	<i>tulañ</i>

[De følgende noter indeholder en del af de parallelformer, som RASK har anbragt i sit manuskript i en tom spalte ved siden af sine egne ordrækker, og hvori han har omskrevet Adelung-manuskriptets russisk skrevne Aleut-ord.

¹ *tajagu* Menneske af Hankønnet
ugaginax

² *ajagas* (Legeme af Hunkønnet)

³ (*angagix* (gammel Kone))

⁴ *lax* (Dreng)

⁵ *asxodgig* (Pige)

⁶ *imligis*

⁷ *dax* (Øjne)

⁸ *tutùsig* (Øren)

⁹ *añgusís*

¹⁰ *agilgix*

¹¹ *xatix* (Lipper)

¹² *agalus*

¹³ *omsox*

¹⁴ *tanix*

¹⁵ *kamix*

¹⁶ *ulugax*

¹⁷ *qax* (Hænder)

¹⁸ *atxus* (Fingre)

¹⁹ *xutax*

²⁰ *qügagon*

²¹ *atgogamax*

²² *tiklax* [ADELUNG eller RASK har altså ombyttet betegnelserne for midtfinger og læg-finger (ringfinger)]

²³ *agilix*

Albue	<i>qàgégklox</i>	Led, Kno	<i>uǰúra</i>
Negl	<i>kaǰálrĩn</i> ²⁴		²⁴ <i>kaǰaxlgis</i> (Negle)

[Fortsættelse paa manuskriptets s. 9.]

Fod	<i>kitax</i> ²⁵	Træ	<i>jàǰar</i>
Bryst	<i>sĩmsin</i> ²⁶	Stue	<i>urłax</i>
Mave	<i>sànruǰ</i> ²⁷	Kjæp	<i>ajàruǰ</i>
Ryg	<i>kudǰix</i> ²⁸	Ring	<i>adrkursir</i>
Hud	} <i>katrir</i> ²⁹		
Krop			
Hjærte	<i>kanór</i> ³⁰		
Knæ	<i>qedgedax</i> ³¹		
?	Faatal <i>qedgedign</i>		
?	Fl. <i>qedgedagin</i>		
Navn	<i>àsar</i>		

²⁵ *kitam aqa* (Fodsaaler)

²⁶ *sĩmsis*

²⁷ *kibłax* (Liv, Mave)

²⁸ *kodǰig*

²⁹ *kaǰkix* (Legeme)

³⁰ *kanog*

³¹ *qidigig*

*

*

*

[Efter et tomrum står følgende ord nederst på side 9.]

Aleut. Øer —	<i>Unañgan tanañ-</i>	Russer (Fl.)	<i>Kazákn</i> ³³
	<i>gin</i> ³²		³² [<i>Unàñg'n</i> er Aleuternes navn for dem selv]
Aleuter (Fl.)	<i>Unàñg'n</i> ³²		³³ [Åbenbart det russiske ord for Kosak]
en Russer (Ent.)	<i>Kazáker</i> ³³		

[Side 10.]

Hund	{ <i>ajkur</i>	Vorte	<i>umqur</i> ³³
	{ <i>sàǰler</i>	Græs (Kaal)	<i>taniǰtñeñgin</i>
Fugl	<i>sár</i>	Fjeder	{ <i>aluròsax</i>
Æg	<i>sàvler</i>	?	(Fl.) { <i>aluròsin</i>
Gaas	{ <i>kamrgán</i>	Ben	<i>kaǰnax</i> ³⁴
	{ <i>łax</i> (en aleut. Art)		
Flue	<i>unrimèkader</i>		
Fisk	<i>kár</i>		

³³ [Det først skrevne »Mælk« (?) er overstreget]

³⁴ [Betydningen er 'knokkel']

[Side 16.]

høj	<i>kajèkur, kajàkur, kajac</i>	gammel	<i>tagàzaruluk</i>
lav	<i>kajèleker</i>	ung	<i>hakazár</i>
godt	<i>erammenòkur</i>	han er frisk	{ <i>majkùkur</i> <i>ukudigàkur</i>
slet	<i>maqìsalaker</i>	han er syg	<i>tukèikur</i>
(han er) sort	<i>kakqìglur</i>	frisk	<i>makarèleker</i>
(han er) hvid	<i>kuhmákur</i>	?syg	<i>kàñulketj</i>
hvid (ren)	<i>kùhmar</i>		
ny	<i>tagàzax</i>		

[Side 17.]

Ent. jeg	<i>tiñ</i>	Fl. vi	<i>tùman</i>
du	<i>ti, tjìn</i>	I	<i>tìqi</i>
han	{ <i>iñgen, iñgon</i> <i>èkun ìkon</i>	de	<i>(amókun) ingákun</i>
hans	<i>iñgán</i>	hvem der?	<i>ki nàma (el. kin àma)?</i>

[Side 25.]

der	<i>àmálgén</i>	hvor?	<i>kàma?</i>
	<i>nàma</i>	men hvor er han?	{ <i>kana lígen</i> <i>kàma?</i>
her	<i>wángun</i>	a ГДБ ОНБ	

[Side 18 — Tallene.]

1	<i>tar-àtax, atáxan</i>	8	<i>kamqíñ</i>
2	<i>àlax</i> ³⁵	9	<i>siqíñ</i>
3	<i>kàñkun</i>	10	<i>hàzak</i>
4	<i>siqín</i>	³⁵	[I manuskriptet rettet således fra <i>àrlax</i>]
5	<i>qañ</i>	³⁶	[rettet således fra <i>urlúñ</i>]
6	<i>atúñ</i>		
7	<i>ulúñ</i> ³⁶		

[Også de følgende sider af manuskriptet, 19 og 11—12, tilhører sandsynligvis RASK's originaloptegnelser efter Aleuterne, endskønt den modsatte orden af Aleut-ordet og den tilsvarende danske oversættelse her er anvendt. Muligt er det, at RASK har holdt sig nærmere til Russernes sprogrøver her end ved de foregående optegnelser og f. eks. har indskrænket sig til at la Aleuteren gentage ordene efter den russiske

ordliste for så at nedskrive dem efter sin egen stavemåde. Optegnelsen af ordet for »græde« (s. 11) med to forskellige begyndelseskonsonanter vidner om en viss eksperimentering. Påfaldende er gentagelsen af nogle tidligere optegnede ord (ligeledes side 11) f. eks. de aleutiske ord for »Kind, Kinder, Knæ, Knæer«, navnlig da det aleutiske ord for den sidstnævnte glose er anderledes stavet end første gang (RASK's ms. s. 4 og 9, her s. 219—220.)

[Side 19.]

ting àðañ (min Fader)

aðañ

aðá

tumàzan àðah tumán àðah

tìðih aðäðih (deres Fader)

aðängin

ting àsañ (mit Navn)

asañ

iñgán asá

kìtañ (Fod)

kitán

(*ingán*) *kitá*

(*ingán*) *ajagá* (hans Kone)

* *

*

alórtkúriñ jeg ler

tíðakúriñ - græder

sarakúriñ - sover

tãñrkuk'n jeg drikker

tañrkuriñ - drak

(*tgin tañgrkurtin*)

(*ingan tañgrkuñ*)

samàdakun jeg læser

samikúniñ - læste

? *samáda* at læse, læs!

(synes at være den rigtige Infinitiv)

haqigakúniñ jeg lærer (mig)

? du lærer (dig)

haqigàkur han lærer (sig)

haqigadakun } vi lære (os)

haqigakun }

ukurtúkun jeg ser

? { *ukurtákun* - saa

{ *ukurtalàranenniñ*

tutákun jeg hører

[Side 11.]

àlaga' Dyr

aiñgākáru Ræv

ali'xir Ulv

tu'gulgij slaa

ameriq tage

ajigagal bære

áno'gal kaste

{ *kinkalárdkuñ* le

{ *alardkúñ* -

tunortukúñ tale

^c(*h*)*ridélig* græde

okurtarikuñ at se

tutarérkuñ - høre (jeg

hører

ti tuturkuřin du hører
tutakur han hører
usugin tutalgakun vi høre
tutelgelkirn I høre
tutelilkiřn de høre
tutakungn ?
akkáda kom hid
amakúda[?] gaa bort
ukárkuřitiřn god Dag
ting-karásikuř Farvel
kanix Sne
angalemusú }
tařanil } det sner
ulüga^{xm} Kinder 2.
ulüg^{am} Kind
sareningnárekuřin sove
sareradekuřin jeg sover

[Side 12.]

aluřusiřn en Fjeder
aleř alorúsik
amenarúkun meget
amenoruk aluřúsin mange
 Fjedre
hakáda hid
mákdař Brystvorte³⁷
amanumne? куда?³⁸
ikunú-narikurn derhen
třin (tèbè) dig
ualign unuřkuřu her(hjemme)
amúnakuř der
tanadařusin hvor bor han?

king-ti-tutakuriřn ?
okutákuřn ?
tutakuřin forstaar
ting asiř tuřuř (tađamg[?])?
 forstaar du?
ukurtákuřn han ser
ukurtálekaring han ser ikke
tutkarkulukur han hører ikke?
 * *
 *
kaiqi Vejr
slasadahárkáku slet Vejr
angelemusuli kaiqigiguslikur
 kjønt Vejr
kidgidang Knæ
kidgidlkn 2. begge Knæer

ukurtalakiriřn hvor ligger (Fjeder-
 dern)
akatelkiřn jeg ved ikke
třin akatellekeriniřn du — —
tu telleker { han — —
 { de — —
amàđřlkuř langt borte
wadřřnakuř nær

³⁷ Brystvorter *makdař* (rettere Mælk) [parentesen er RASK's egen tilføjelse].

³⁸ [(russ.) hvor.]

[S. 23. — Her på den sidste side staar de ord, hvormed RASK afslutter sin — rimeligvis blot foreløbige — undersøgelse.¹ Han opgør resultatet således:]

»Af disse Prøver sees at (Genit.) Ejef. i Aleut. endes paa *m* foran en Selvlyd ligesom i Grønlandsk, f. E. *kitam aqa* Fodsaal(er), ja endog *tajagum šinkix* i Menneskets Liv (skjønt *š* følger paa).

Faatallet paa *ix*: *dagix* Øjne (No. 16) Grønl. *æk, ik* etc.

Flertallet paa *-s* svarende til Grønl. og finsk *-t*, f. E. *atxus* Fingre, Tær, *imlis* Haar, *agalus* Tænder.

Den større Grad synes at endes paa *-gex*, f. E. *lodagex* større, *kinogex* mindre (21).

Ordenstallene paa *es, is, kanguges* tredie, *siqinis* fjerde (7), Grønl. *-ét*.

Talordene stemme overhoved overens med de Grønl. De fem første ere Rodord, hvoraf de næste fem dannes.

Grønl. <i>rdl</i>	aleut. <i>l</i>	(Grønl.) f. E. <i>ardlæk</i> (to)	(Aleut.) <i>alak</i>
— <i>rn</i>	— <i>n</i>	<i>arnak</i> (Moder)	<i>anax</i>
— <i>k</i> (i Enden)	— <i>x, c</i>		

Den tredie Person i det mindste i mange Gjern[ingsord] endes paa *lix*, eller *l'* (*lj*): *šagalix* ell. *sagalj*, sover.«

III.

RASK har i disse slutningsbemærkninger villet samle beviser for slægtskabet mellem aleutisk og eskimoisk, jævnfør hans overskrift over hele materialet »Optegnelser betræffende det Aleutiske Sprog samt dets Overensstemmelse med Grønlandsk.« Men undersøgelsen er ikke ført tilende. Det er blevet ved et første udkast, som RASK sikkert aldrig havde

¹ Angående henvisningstallene i denne liste (efter *dagix*, Øjne, *kinogex* og *siqinis*, se s. 216, fodnote 2.

tænkt sig offentliggjort i den foreliggende form, og vi får rimeligvis kun delvis indblik i hans syn paa forholdet mellem sprogene gennem dette udkast. Hans undersøgelse som den foreligger kan vel ikke siges at være afgørende; han har ialtfald ikke fremdraget noget stærkt bevis for, at sprogene er beslægtede, men han har dog gjort det helt sandsynligt, at de enkelte påpegede overensstemmelser i ordforrådet ikke beror på lydlige tilfældigheder eller blotte lån, idet han også støtter sin påstand om slægtskabet på nogle grammatiske overensstemmelser, hvoraf ialtfald de fleste virker overbevisende. Der er her noget af den samme rationelle undersøgelsesmetode, som han tidligere havde anvendt indenfor de indoeuropæiske sprog og som dær havde ført til store resultater. På ingen af disse sprogområder var RASK den første til at søge efter beslægtede sprog, men han indførte sin egen klare og samvittighedsfulde metode i bevisførelsen for den forud anede sammenhæng og vejleddes af sit sikre og tidligt indøvede blik for sprogenes kendsgerninger. Han var i virkeligheden den første, der førte drøftelsen ind på et videnskabeligt spor og nåede derved længere frem ad vejen end forgængerne. Her, hvor det drejede sig om nogle sprog ved Beringstrædet, blev hans indsats ikke offentliggjort og fik ingen betydning for den senere forskning. Men det er ikke uden interesse for dem, der nuomstunder søger at finde de ældste forbindelsesveje mellem Asiens og Amerikas nationer, at se, hvad Danmarks første sprogforsker mente om den lingvistiske sammenhæng mellem de nordligste folkegrupper.

RASK gør først nogle bemærkninger om sine lydtegn, desværre meget kortfattet. Først i al almindelighed kommer han med en selvkritisk udtalelse, der må forekomme enhver fonetiker naturlig, som har forsøgt at opta de første prøver af et hidtil ukendt sprog. Hvad de tre arabiske tegn angår, RASK anfører, skal jeg blot nævne, hvordan de defineres i

to moderne arabiske grammatiker¹, uden iøvrigt at komme nærmere ind på dem, da jeg ikke kender synderligt til arabisk. Om jeg forstår RASK's bemærkninger derom ret, så mener han at ville sammenstille sine egne lydtegn med de arabiske på følgende måde (sml. s. 218):

Aleut.	Arab. (navn)	
<i>ř</i>	$\left\{ \begin{array}{l} \acute{g} \\ \acute{c} \end{array} \right.$	$\begin{array}{l} \text{غ} \textit{ghain} \text{ et gutturalt } r \text{ (lyden også sammenlignet med} \\ \text{den ved gurgling).} \\ \text{ح} \textit{chā} \text{ det tyske } ch \text{ (i } ach\text{).} \end{array}$
		$\begin{array}{l} \text{ك} \\ \text{ق} \end{array}$
<i>c</i>		

Hvor RASK i sine aleutiske optegnelser anvender *ř*, mener han en af de to første lyd, henholdsvis stemt eller ustemt, gutturalt *r* (d. e. det uvulære *r*, som er velkendt fra grønlandsk). Som det synes, lar han det være uafgjort ved *ř*, om lyden frembringes uden stramning af stemmebåndene. Den samme forbeholdende opfattelse kunde ofte være fristende i eskimoisk, hvor *r* ofte, navnlig som udlyd i et ords slutning, snart gør indtryk af at være stemt, snart ustemt i samme ord. Men i de tilfælde, hvor RASK har ment at kunne høre tydeligt, bruger han *ř* til betegnelse af stemt *r*. Hvad det tredje arabiske bogstav angår, er det ret usikkert, om det ligner den eskimoiske uvulære tenuis, hvilken sædvanligvis betegnes ved *q* eller *κ* (i modsætning til alm. *k*). Når RASK omskriver den med *c*, ligesom den foregående (arab. *chā*) med *acute c*, hentyder han vistnok til en ældre skrivebrug, som han i virkeligheden, i sine optegnelser, ikke selv benytter, idet han istedenfor *c* gennemgående anvender *x* ligesom de russiske forfattere.

For de øvrige tegns vedkommende har RASK ingen forklaringer eller blot så meget som en antydning deraf. Jeg

¹ SOGIN, Arabische Grammatik (1894). — THORNTON (udgivet af R. A. NICHOLSON), Elementary Arabic. Cambridge 1905.

formoder, at hans *q* betegner *c* (PASSY's *c*)¹; *z* betegner *ts*; *kl* er *l*; *ñ* er *ŋ*; og *ð(d)* muligvis det samme som islandsk *ð* (åbent *d*)². Senere optegnere skriver *d* i de samme ord, hvor RASK har *ð*; og *dh*, hvor RASK har *d*, f. eks.:

RASK	V. HENRY (efter VENIAMINOV)
<i>aðaðñ</i> min Fader	<i>áðaðñ</i> mon père (s. 21)
<i>ðar</i> Øje	<i>dhakh</i> øil (s. 19)

Idet RASK lægger hovedvægten på den grammatiske overensstemmelse mellem sprogene, vejer det navnlig tungt til som bevis, hvad han anfører om genitivendelsen og talbøjningen (i dualis-pluralis). Det er også rigtigt, at der er en overensstemmelse med hensyn til talsystemet, og at ordene for Aleuternes tal 1 og 2 ligner de grønlandske tal-ord (for 1 og for 2den). Endnu fastere griber han sagen an ved at jævnføre bestemte ordstammer. Et par steder i listen anfører han ord af Aleutsproget, der ligner tilsvarende grønlandske så stærkt, at de tør identificeres med hinanden. Han har betegnet de tre af dem ved at føje »(gr.)« efter dem i listen, og iblandt slutningsbemærkningerne har han anbragt to grønlandske ord ved siden af de aleutiske. Disse ord er følgende, ialt fire:

(i listen, se her s. 218—219)

aleut. *kanix* (*kanig*) sne

— *anax* moder

— *ulugax* kinder

(samt blandt slutningsbemærkningerne s. 224)

— *alak* to, svarende til grønlandsk *ardlak*

— *anax* moder, — - — *arnak*

¹ PASSY, *Petite Phonétique comparée* (1906), 69. — RASK har altså ikke brugt *q* til betegnelse af den uvulære lyd i eskimoisk, således som nu ellers almindeligt.

² En kort beskrivelse af denne *d*-lyd findes i beretningen om den russiske kommandør, englænderen JOS. BILLINGS' ekspedition til Beringstrædet (værket udkom i London 1802 udgivet af M. SAUER,

RASK har rimeligvis ret i, at disse aleutiske ord har en nærmere sammenhæng med de grønlandske ord, der ligner dem, altså at ligheden ikke er tilfældig. For det aleut. *kanix*'s vedkommende stilles vi overfor det spørgsmål, hvordan man skal opfatte det genetiske forhold mellem aleut. *k* og esk. *q*. Det almindelige grønlandske ord for 'det sner' er nemlig *qannerpog*, som er afledet af *qanik* et snefnug. Da RASK skelner mellem *k* og *c* [*q*] i de aleutiske ord, har vi ikke lov til at opfatte hans *k* i dette ord som tegn for den uvulære [*q*]-lyd, der er så udbredt i eskimoisk. Hvis altså ordene i de to sprog er beslægtede, må *q* [RASK's *c*] og *k* ha skilt sig ud fra hinanden, da sprogene adskiltes, måske udgående fra en grundform, som jeg vilde anta har lignet den aleutiske mest. Der er flere ordpar indenfor eskimoisk, hvor *k* og *q* svarer til hinanden og vel altså har haft et fælles udspring, f. eks. indenfor Grønland: nordgr. *kooroq* = sydgr. *qooroq* en dal; ngr. *tikerqoq* = sgr. *teqerqoq* hjørne. Det samme lydskifte viser sig også i ordpar af beslægtet betydning, der i lige grad tilhører alle de grønlandske dialekter og også findes i vesteskimoisk:

kiq̄ua bagenden — *q̄iq̄ua* bunden (af en hule, fjord o. s. v.)
akua mellemrummet — *aqua* skrævet
kook rindende vand, elv — *qooq* urin
akaaraa holder af ham — *aqaraa* kærtegner ham
kinerpog er grødagtig, grødet, tyk — *qinoq* grødsne (især i vandet)

Overgangen *k* > *q* synes at tilhøre et gammelt trin i sprogets historie, og den vilde naturligt komme i betragtning ved en sammenligning mellem aleut. *kanix* og grønlandsk *qanik*. Ved siden af dette ord har vi i grønlandsk ordet *kanerneq*

se PILLING's esk. bibliografi); heri s. 271: »During the winter I had frequent opportunities of reading my vocabulary (taken in 1790 in the island Sithanak) to the natives who understood every word; and, therefore, I think I may venture to pronounce it pretty correct: on all the Aleutan islands the *th* is pronounced exactly as in England.«

rimfrost, der kunde se ud til at være afledet af samme rod som *qanik* med fastholdelse af den oprindelige *k*-lyd. — RASK's *ardlæk* er en dualform af *arla* 'den ene (eller den anden) af to' — *dl* er den sædvanlige omskrivning af et ustemt *l* — og ordet har i Alaskadialekterne formen *alra* med omstilling af *r* og *l*. Endelsen af ordet indeholder det possessive suffiks for 3dje person, så at hele ordet egentlig betyder 'hans eller dens anden' (i dualis 'de tos anden'), idet ordets stamme er *al-*, jvf. grønl. *alla*, sædvanlig skrevet *avdla*, med betydningen 'en anden' (ubestemt). — Aleut. *ulûjax* kunde svare til et old-esk. **ulûjja-*, stemmende med nuværende grønl. *ulussät* 'kinderne', uregelmæssig flertalsform af ental *uluag* (mellem de to vokaler har en glidelyd *j* eller *q* fået indpas). — At aleut. *anax* og grønl. *arnaq* ikke ser helt ens ud i første stavelse, kunde bero på en assimilation af *rn*. Jeg opfatter RASK's aksenttegn således, at ` betegner tryk på en kort vokal med efterfølgende lang (dobbelt) konsonnant og ' betegner en lang vokal, altså hans aleut. *anax* 'mor' må lyde *annaq*, forskelligt fra grønl. *anaana* 'mor' og *aana* 'bedstemor'. Det nævnte aleutord må snarere sammenstilles med det sydvestlige Alaskas eskimodialekt *unak* 'mor' (se BARNUM, s. 323) end som RASK mener med esk. *arnaq*; dette sidste forekommer ganske vist også i samme Alaskadialekt (BARNUM s. 325 *arrernaq*), hvor det ligesom i Grønland dels betyder 'kvinde', dels (med suffiks) 'hans eller hendes mor', men det førstnævnte særlige ord for 'mor' i Alaskaeskimoiske (*anak*, lydende *anna(q?)*) er selvfølgelig nærmere ved den af RASK anførte aleutiske form. RASK kunde forøvrigt ha fundet det enslydende eskimoiske ord i ordlisterne fra Alaska; det findes f. eks. hos ADELUNG (Mithridates III, s. 457) i en ordliste fra Unalaska og Kadjak som *annak* eller *annaka* 'min mor'.

Til disse ord kommer de to første talord:

aleut. *atáxan*, jvf. grønl. *atáuseq* 1
 - *àlax* - - *arlaa* den anden

muligt er det, at også *si-* i al. *siqin* 'fire' skal jævnføres med første stavelse i grønl. *sisamat*.

Mere anfører RASK ikke til bevis for, at de to sprog er beslægtede.

*

*

*

Hvis RASK havde ført sin undersøgelse videre, vilde han uden tvivl ha fundet flere ord, som han havde kunnet vedføje et »(gr.)« som fælles for aleutisk og eskimoisk. RASK foretog jo sin sammenligning med den dialekt for øje, der geografisk ligger fjærnest fra Aleuterne, nemlig den grønlandske, og derfor var der på forhånd en mindre høst at vente, end hvis man sammenligner med Aleuternes eskimoiske naboer i Alaska. På RASK's tid fandtes der allerede nogle korte ordlister og sprogrøver fra Alaskaeskimoerne, optegnede af W. ANDERSON (COOK's rejse), ROBECK (SARYTSCHEV's rejse), BILLINGS (udgave SAUER), BARANOV, RESANOV, MERK og LISIANSKY. De er ialtfald i uddrag gengivne i ADELUNG's bekendte sprogværk, som var udkommet få år førend RASK's ophold i Petrograd¹, og RASK's egne udtog af Adelungs og »de Backmeisterske« sprogrøver viser, at han må ha kendt en del af dette materiale.² Det er meget uensartet og, ligesom alt hvad der senere er kommet til angående eskimoisk i Alaska, lidet fyldigt og ganske utilfredsstillende i filologisk henseende. Det sidste gælder også om den ellers ret udførlige og, trods alt, som materialydelse fortjenstfulde eskimogrammatik fra sydvestkysten af Alaska,

¹ ADELUNG og VATER, *Mithridates*, Berlin 1806—1817. Især vol. 3 og 4. — En del af disse (og senere) ordlister er samlede i en paralleloversigt i W. H. DALL's »*Alaska and its resources*« (s. 548—549 flg.). Boston 1870.

² Den tidligst kendte prøve af Aleuternes sprog findes (ifølge J. C. PILLING's »*Bibliography of the Eskimo Language*«, Smithsonian Institution, Washington 1887) hos en engelsk forfatter WILLIAM COXE, *Account of the Russian Discoveries between Asia and America*. London 1780, 3dje udgave 1787. Heri 12 aleutiske ord og talordene 1 til 10.

som i begyndelsen af dette århundrede blev offentliggjort af missionæren FRANCIS BARNUM¹. For Aleutsprogets vedkommende blev der gjort et betydeligt sprogligt arbejde i 1830'erne af den bekendte russiske missionær IVAN VENIAMINOV², men på Rasks tid forelå der hovedsagelig kun de nævnte få sprogsprøver i Adelung og Vaters Mithridates, hvortil kommer, at han muligvis har haft nogle fyldigere manuskriptoptegnelser (på russisk) foran sig under sit ophold i Petrograd.

Mange, måske de fleste af ordene i RASK's liste kunde, hvad deres fonetiske form angår, se ud til at være afledede af eskimoiske ordstammer, ligesom en del af suffikserne ligner eskimoiske. Når både formen og betydningen af et ord i det ene sprog ligner et i det andet, er der i reglen ikke grund til at tvivle om den genetiske sammenhæng. Men ofte er det sådan, at to former ligner hinanden, men at de betyder noget ganske forskelligt i de to sprog.³ Vi stilles her overfor den vanskelighed at skulle afgøre, hvor megen vægt vi vil tillægge den mulighed, at de afvigende betydninger blot skyldes en historisk-psykologisk overgang, en sematologisk udvikling. Naar man betænker, hvilken indgribende rolle ord-tabu og deraf følgende udtryks- og betydningsændring spiller i det eskimoiske samfund i det hele og, hvad der er

¹ F. BARNUM, *Grammatical Fundamentals of the Inuit Language as spoken by the Eskimo of the western coast of Alaska*. Boston and London 1901.

² IVAN VENIAMINOV, der tilbragte det meste af sit liv på Aleuterne, skrev et par lærebøger på aleutisk, en bog om de aleutiske øers og tilgrænsende kysters befolkninger, særlig om deres sprog, og en fremstilling af Foxdialektens (aleutisk) grammatik (Sankt Petersborg 1846). Sammen med NETZVIETOV udgav han en række aleut-tekster og en ordbog. Cf. PILLING's bibliografi.

³ Man kunde spørge, om dette ikke til en viss grad kan bero på oversættelsesfejl. RASK kunde jo ikke aleutisk, og forhandlingen om de aleutiske ord og deres betydninger måtte naturligvis føres på russisk. At der heri kan være en kilde til misforståelser, er indlysende. Men det styrker i høj grad tilliden til Rasks arbejde, at hans ord og prøver af det aleutiske sprog stemmer helt nøje med Adelungs og Backmeisters sprogsprøver.

særlig undersøgt, i forholdet mellem vestgrønlandsk og østgrønlandsk, da nødes vi til at indrømme, at denne forklaringsmulighed også må tages i betragtning for de vesteskimoiske sproggrupper. Eksempelvis skal jeg nævne, at ellers så gængse og fælleseskimoiske ord som *qajaq* kajak, *to'kaq* harpun, *aput* mand, *arnaq* kvinde, *seqineq* solen, der alle bruges i Vestgrønland, var ubrugte og tildels ukendte i Østgrønland på grund af tabuering på den tid, da Evropæerne første gang kom der. I stedet brugte Østgrønlænderne at sige *sarqit* (kajak), *sawikät'aq* (harpun), *tik'aq* (mand), *nuliäk'aq* (kvinde), *qaymar'waq* (solen), omskrivende ord, der betyder (på det nærmeste) »fartøj«, »kniv-od«, »hankøn«, »hunkøn«, »lys-overflod«. Når vi i RASK's aleut. ordfortegnelse finder *känax* 'vinter', *sàrkude'* 'sommer', ligner disse ord ikke de eskimoiske ord for vinter og sommer, men med det nysnævnte forhold for øje vil man med opmærksomhed sammenligne dem med Alaska-eskimoisk *kanárut* 'en snedrive' og *saqkoálraet* 'navn på et stjernebillede' (BARNUM). Sådanne halve ligheder vil imidlertid vente på en mere eller mindre tilfældig bekræftelse af, hvorvidt et slægtskab består. De formummede skikkelser er vanskelige at demaskere. Men der er en række af formummede skikkelser i aleutisk, som ikke blot i det ydre har visse træk tilfælles med aleutiske ord, men samtidig møder op med erklæret betydningslighed. Her stiger mistanken om genetisk sammenhør i de fleste tilfælde til en overbevisning, og der vil kun stå tilbage ved forøgelse af materialet at hæve undersøgelsen op til forskningens sidste trin, hvor reglerne for lydovergangene klarlægges, for at vi kan ende med at fastslå, at her ikke blot er tale om låneord eller tilfældige ligheder, men om en organisk sammenhæng mellem de to sprog. Foruden de af RASK fremdragne ord (som er behandlet i det foregående) mener jeg at kunne sammenstille følgende ord af aleutisk, udelukkende valgt ud af hans ordliste, med eskimoiske, idet vi under en fonetisk beslægtet form

enten ligefrem genfinder ordbetydningen uforandret i de to sprog eller ialtfald ikke mere forandret, end at man let kan tænke sig en forbindende betydningsovergang mellem de to ord, som ligner hinanden.

Aleutisk	Eskimoisk	
	Alaska	Grønland
(af RASK'S ordliste)		
<i>kām̄tix</i> øjenbryn	* <i>qa^wlut</i> ¹	<i>qa^wlut</i>
<i>hādix</i> ² læbe	* <i>qal-ra</i> ³	<i>qar̄loq</i> læbe
<i>hūtax</i> ⁴ tommel	<i>kúmloq</i>	<i>ku^wloq</i> tommel
<i>kūd̄gix</i> ryg	* <i>ku-ka</i> ⁵	<i>kujak</i> krydset, læn- den ⁶
<i>kūtjur</i> overlæbe ⁷	* <i>qul-</i>	<i>qul̄:eq</i> øverst
<i>àdér</i> underlæbe ⁷	* <i>at-</i> ⁸	<i>al̄:eq</i> nederst
<i>àsar</i> navn	* <i>áta-</i> ⁹	<i>at̄eq</i> navn
<i>aga</i> [<i>aca</i>] fodsål ¹⁰	* <i>at-</i> ⁸	<i>ata</i> dens underside

B betegner BARNUM'S Alaskagrammatik (se s. 231, anm. 1), hvis besværlige stavemåde med mange diakritiske tegn jeg i de anførte eksempler vil forenkle noget. — **R** er henvisning til H. RINK'S sammenlignende ordfortegnelser i The Eskimo Tribes (Meddelelser om Grønland bd. XIII, 1ste-2den del, 1887—1891). — **A** ADELUNG. — **H** V. HENRY, Esquisse d'une grammaire raisonnée de la langue Aléoute. Paris 1879 (efter IVAN VENIAMINOV). — **J** W. JOHELSON, The Aleut language and its relation to the Eskimo dialects. International Congress of Americanists. London 1913. Part I, pp. 96-104.

¹ *kavlut* **B**. — ² *xatix* **A** viser, at RASK'S *h* i det ovenfor givne ord har karakteren af et hæmme (frikativ) og måske nærmer sig et aspireret, uvulært *r*. — ³ **B** har *kalrāágok* 'it warbles (of birds)', svarende til grønlandsk *qar̄lorpoq* '(fuglen) synger', egentlig 'gir lyd fra sig med læben' (*qar̄loq*). — ⁴ *xutax* **A**. — ⁵ *kukáka* den smalle (midter) del af min ryg **B**. — ⁶ Deraf også i grøn. *kutsineq* lændehvirvel. — ⁷ *kūtjur* betyder 'øverst' ligesom *àdér* 'underst', adjektiviske ord, der først i forbindelse med *hādix* (læbe) får den ovenstående betydning. — ⁸ **B** har kun i afledede ord spor af denne i østes. så almindelige stamme, f. eks. ala. *atráqtoa* 'jeg kommer ned' = grøn. *aterpoña* (**B**'s *acheane* 'under det' synes vanskeligt at kunne jævnføres med grøn. *ata'ne* 'under det'; snarere med grøn. *asiane* 'på den anden side'). — ⁹ *átak* **B**. — ¹⁰ *kitam* *aga* fodsål(er); RASK'S *q* = [c].

<i>qaṣ</i> hånd, cf. <i>qañ</i> fem	?* <i>aṣga-</i>	$\left\{ \begin{array}{l} ac'a^{it} \text{ fingrene,} \\ \text{hånden} \\ <*arca < *acra^{13} \end{array} \right.$
<i>àde'ixon</i> ¹¹ alle fingre	* <i>adri-</i> el. <i>adjir-</i> ¹²	
<i>qedgedax</i> knæ	<i>ciskoq</i> ¹⁴	<i>serqoq</i> (< <i>sitqoq</i>) knæ
<i>tiklax</i> midtfinger	?* <i>tik-</i> (el. <i>*tiḷ-</i> ?) ¹⁵	<i>tikéq</i> pegefinger
<i>u'rlax</i> ¹⁶ stue	?* <i>uq-</i> (el. <i>iḡl-</i> ?) ¹⁷	<i>ogoq</i> lunhed, læ ¹⁸
<i>ùmqur</i> vorte	* <i>utḡ-</i> ¹⁹	<i>uḡoq</i> vorte
<i>kanór</i> hjærte ²⁰	* <i>kan</i> ²¹	<i>kanaja</i> ^{wt} mellem- gulvet ²²
<i>kaḡnax</i> ben ²³	?* <i>kana-</i> ²⁴	<i>kanaq</i> ²⁵ læggebenet
<i>mákdar</i> brystvorte	? <i>muk</i>	<i>imuk</i> mælk
<i>dar</i> øje ²⁶	* <i>tar</i> ²⁷	<i>tako</i> syn ²⁸
<i>slúr</i> verden, vejr	<i>sla</i>	<i>sila</i> verden, luft, vejr
<i>tajáhox</i> ²⁹ mand	<i>taru</i>	<i>taq</i> (østgr.) men- neske ³⁰
<i>ajárur</i> kæp	* <i>ajarog</i> ³¹	<i>aja</i> ^{wt} <i>taq</i> stang, stage ³²
<i>ilàzan</i> slægtning	<i>illa</i>	<i>ila</i> hans slægtning o. s. v. ³³

¹¹ *atxus* **A.** — ¹² I Nord-Alaska *ádrigai*, længere østpå ved Mackenziefloden *adjiraq* (PETITOT), se min Phonet. Study (1904) s. 235. — ¹³ *arksait* fingre (hos POUL EGEDE, 1750). — ¹⁴ *chískoka* mit knæ **B.** — ¹⁵ *t'kók* **B** 'the index finger' (og *tingluk* næve). RASK's *tiklax* kunde ogsaa tænkes at skulle forbindes med stammen i verbet (grønl.) *tifupa* slår ham med den knyttede næve, < det i grønlandsk ikke forekommende **tiḷuk* næve, som derimod findes i Alaska (se note 15). — ¹⁶ *ula* hans huse **J**; *óllekh* hus **H.** — ¹⁷ *uqkok* 'the rear portion of a native house' **B** 374, svarende enten til grønsl. *eqeq* mundvig, eller til *eqik* det indre hjørne af en bugt (En anden mulighed: Ala. *ḡlak* briksen i huset, sovepladsen, grønsl. *ileq*). — ¹⁸ jvf. *orquaq* et læsted, læside. — ¹⁹ *útgñuk* 'a wart' **B.** — ²⁰ *kannógh* **H.** — ²¹ *kanniak* **R**, 69. — ²² *kanajajorpoq* det går ham til hjærte, han blir fortrydelig derover. — ²³ d. e. knokkel. — ²⁴ *kanagak* 'the entire leg' **B.** — ²⁵ **kana-raq*. — ²⁶ *dhakh* **H.** — ²⁷ *takfeatoa* jeg har dårlige øjne, ser dårligt **B**, *tangvagáka* jeg ser ham **B.** — ²⁸ *tak'uane* i hans påsyn; *takuwa* han ser ham. — ²⁹ *tajahur*, flert. *tajárun* **R** (i RASK's ordliste). *tajághukh* **H.** — ³⁰ **ta-ar-* eller **tar* + et (ukendt) suffiks. — ³¹ *iyárok* 'staff, cane, walking stick' **B.** — ³² 'stang til at støde fra med', jvf. grønsl. *aja*^{wt}*piag* stok, stav. — ³³ Både i Grønland og Alaska er betydningen af ordet meget omfattende: tilhørende del, nabo, kammerat, slægtning o. s. v.

<i>ulúgãñ</i> kinder	<i>ulu</i> ³⁴	<i>uluq</i> (flert. <i>ulus-ät</i>) kind
<i>kigúsin</i> tænder	(?)	<i>kígutit</i> tænderne
<i>qúgor</i> sand	?*(<i>ciu- cuo-</i>)	<i>sióraq, syóraq</i> sand
<i>agúúr</i> gud	? <i>agajun</i> (gud) ³⁵	?
<i>igilérher</i> lille finger	<i>ikkilqoq</i> ³⁶	<i>ergerqoq</i> lille finger
<i>atrúomax</i> lægefinger	<i>atrílnok</i> ³⁷	(<i>mikileraq</i> ring- finger)
<i>tutúsin</i> øre	?* <i>ciut-</i> ³⁸	<i>stútít</i> ørerne ³⁹
<i>tutákun</i> } <i>tutareíkuín</i> } jeg hører	I ⁴⁰ <i>-toa,</i> III ⁴¹ <i>-ra'anj'a</i>	<i>tusa'woŋa</i> jeg hø- rer ⁴²
<i>tuturkuín</i> du hører	<i>tín,</i> <i>-ra'atin</i>	<i>tusa'wutit</i> du hører
<i>tutakúr</i> han hører	<i>-toq</i> (<i>-ra'a</i>)	<i>tusa'woq</i> han hører
<i>tutálgakun</i> vi høre	II ⁴³ <i>-lokut</i> <i>-ra'akut</i>	<i>tusa'woqut</i> vi høre
<i>tutelgelkiín</i> I høre	<i>-luce</i> <i>-ra'ace</i>	<i>tusa'wuse</i> I høre
<i>tutelíkiín</i> de høre	<i>-lut</i> (<i>-ra'it</i>)	<i>tusa'put</i> de høre

³⁴ *uluwek* 'the cheeks' **B.** — ³⁵ *agiyun* 'God' **B.** — ³⁶ *ikkilthkok* **B.** — ³⁷ *atrílnok* 'ring-finger' **B.** — ³⁸ *chuta* [*ciuta*] **B.**, *tschutnik* **R.** — ³⁹ I Østgrønland *tusa'wutin* øre, af stammen *tusarpoq* hører. — ⁴⁰ **B.**, 117 Præsens Indikativ. — ⁴¹ **B.**'s »third aspect«, svarende i betydning til det grønlandske »nominalparticipium« (kontemporativ), f. eks. alaska-eskimoisk *aiatra'ana* jeg som går, af *aiartoa* jeg går (**B.** 116 *iyagtōä*) svarende til grønlandsk *ai'iveriarloŋa* jeg som går eller gik for at hente det. — ⁴² Jeg vælger for grønlandsk verbet *tusa'woq* 'hører efter, forstår', istedenfor *tusarpoq* 'hører (i almindelighed)', fordi endelsen *-woq* i Grønlands nordligste dialekt (Upernavik) har formen *-yok* og derved kommer til at ligne aleut-endelsen *-kúr* noget mere. Måske beror ligheden (*y-k*) ikke på en blot tilfældighed. I selve personalsuffikserne er der gennem hele ental en tydelig overensstemmelse: 1ste person aleut. *tutak-kun* (eller *-kurn*) svarer til esk. *-oŋa, -ana* (hvor det finale *a* formodentlig er sekundært, jvfr. at syd-alaska *hwankuta* vi, svarer til grønlandsk *uwagut*), 2den person aleut. *-urín*, grønl. *-utit*, 3die person aleut. *-úr*, grønl. *-oq*. — ⁴³ Imperfektum Indikativ, *kipulokut* vi købte **B.**, 117.

*

*

*

Hvis der er et gammelt slægtskab mellem aleutisk og grønlandsk, viser det sig ialtfald ikke med nogen udpræget tydelighed i ordenes ydre træk. Sporene er stærkt udvaskede, og der er grot mos over røddernes inderste forbindelser, som forlængst er afbrudte, hvorefter sprogets liv har vænnet sig til nye former i nye lejer. En stor mængde, ja sikkert den største del af ordstammerne er uigenkendelige ved en sammenligning af de to sprog. Snarere vilde en analyse af de grammatiske endelser føre til et resultat. Der stiller sig først og fremmest den opgave at forfølge de fonetiske forskydninger af lydene i overgangen mellem de to sprog, men den må formodentlig vente på sin løsning, til der fremkommer et fyldigere og bedre sprogligt materiale fra øerne og Beringstrædets kyster. Et og andet skimtes dog måske allerede, således en sammenhæng mellem de af RASK ved *r* og *x* betegnede lyd på den ene side og de eskimoiske uvulære lyd (*r*, *r*, *q*) på den anden side; mellem eskimoisk *l* (aspireret) og aleutisk *t*, den samme overgang, som kendes mellem vest- og østgrønlandsk. Og endnu et forhold skal jeg dvæle ved et øjeblik.

Hvis aleut. *slúr* 'verden' og *mák(dar)* 'bryst(vorte)'¹ svarer til østeskimoiske *silu* 'verden' og *imuk* 'mælk', er dette bortfald af *i* i trykløs stavelse en lydbevægelse, hvori aleutisk har taget fælles del med Alaska-eskimoisk, som har formerne *sla* og *muk*². Jævnfør også aleut. *čáx* 'hånd' med grønlandsk *ašaq*,

¹ Hos BILLINGS (Appendix II, 10) finder jeg formen og betydningen *makthamtanga* 'mælk' (*th* = [ð]). Mon ikke *-dar* (*-dar*) her betyder 'brystvorte' og er identisk med RASK's *dar* (*dar*) 'øje' (altså egl. 'mælke-øje')?

² Der kan nævnes adskillige eksempler på det samme lydsvind i Alaska-eskimoisk, især foran et *l* (grønlandsk *ili*-svarende til ala. *li*-), f. eks.

Grønland	Alaska B
<i>iliveq</i> en grav	<i>livruk</i> 'a grave'
<i>ilivara</i> jeg anbringer det	<i>liaka</i> (<i>thlāaka</i>) 'I place it'
	<i>litoa</i> (<i>lētōā</i>) 'I learn'
<i>ilí(k)</i> fik at vide, er klog	{ cf. <i>litok</i> (<i>lētok</i>) 'it is tame'

og aleut. *sju* eller *syú*(?) 'ta'¹ med grønl. *tigu*-. Måske tør vi overføre denne kendsgerning på betragtningen af det aleutiske sprogs anden persons personlige pronomen, hvor den samme fællesbevægelse sammen med Alaskaeskimoisk synes at kunne følges, idet vi antar, at overgangen $l > t$ samtidig har gjort sig gældende i ordstammen, altså fra oldesk. *il* til alaska *l* til aleut. *t*. NB. I den grønlandske form er der i ordets midte foregået en lydlovlige ombytning af konsonanterne (metatase); *iwl* er opstået af *ilw* (**ilp*)².

	Grønland	Alaska	Aleut.		
		B	H	J	RASK
du	<i>iwlit</i>	<i>lpit</i>	<i>txen</i>	<i>txin</i>	<i>tjin</i>
I to	<i>ilw^tik</i>	<i>lpetuk</i>	<i>txidhek</i>	<i>txidix</i>	—
I	<i>ilw^se</i>	<i>lpecē</i>	<i>txice</i>	<i>txici</i>	<i>tigi</i>

Det må stå hen, om der her er nogen genetisk sammenhæng mellem alaska *-p-* og aleut. *-x-*³. Iøvrigt synes det klart, at formerne har slægtskabslighed. RASK's *tigi* er uden tvivl at opfatte som *tici*, hvori han muligvis har overhørt

<i>il'o't</i> en slynge	<i>lo'kuk</i> (<i>thlōkūk</i>) 'bolas, weapon for capturing geese'
<i>iliarsuk</i> en forældreløs	<i>lerak</i> (<i>thlērak</i>) 'an orphan'
<i>sil'it</i> slibesten	<i>slin</i> 'a whetstone'
<i>sina</i> dens kant, side	<i>snē</i> 'bank, edge'
<i>tikitsōja</i> jeg som er kommen hjem	<i>t'ki'toa</i> 'I come'
<i>tima</i> dens (hans) krop, legeme	<i>t'ma</i> 'body deprived of head and limbs, torso'
<i>imerpoja</i> jeg drikker	<i>mortoa</i> (<i>mōq'tōā</i>) 'I drink'
<i>utsuk</i> vulva	<i>čuk</i> (<i>chūk</i>) 'genitalia (feminine)'

¹ FR. MÜLLER har *sju*, Grundriss II, 1 (1882) s. 150 flg., V. HENRY *syó-* (anf. skr. s. 53), JOCHELSON *su-* (jf. her s. 239). I Alaska-eskimoisk findes hos BARNUM *tiggwēgōā* 'I take back, reclaim', *tiggūlugu* 'to take hold of' (SCHULTZE).

² Jvf. min Phonet. Study (1904) ss. 230—238.

³ Jeg antar dette, idet den til grund liggende lyd ikke er *p* eller *x*. men en kombination af en bilabial [φ] og et bagtungehæmme [χ], det sidste viser sig tydeligt i Labradoreskimoisk, hvor du hedder *igrit* [*iχφit*] svarende til oldesk. **ilχφit*. Det aleut. *x* vilde kunde forklares som en levning af den oldesk. forms χφ.

et *j* (eller *x*) efter *t*'et. At *t* i aleut. *txen* er udgået fra det esk. *l*, er øjensynligt, og dette er atter rest af et oprindeligt fælleseskimoisk **il*-¹.

Altså, vi ser genetisk sammenhæng mellem de eskimoiske og aleutiske ord for 2den persons pronomen. Aleut. *-n*, *-tek* og *-ce*, 'din, jer tos, jeres', svarer til esk. *-t*, *-tik* og *se*, de possessive suffikser for 2den person.

Derimod viser 1ste persons pronomen ingen tydelige spor af en sådan sammenhæng — undtagen i entalssuffikset *ñ* (*ŋ*).

	Grønland	Alaska	Aleut.		
		B	H	J	RASK
jeg	<i>uwaya</i>	<i>hwe</i> (<i>hwa-</i>)	<i>thiñ</i>	<i>tiñ</i>	<i>tiñ</i>
vi to	<i>uwaguk</i>	<i>hwankuk</i>	<i>tóman</i>	<i>túman</i>	—
vi	<i>uwagut</i>	<i>hwankuta</i>	<i>tóman</i>	<i>túman</i>	<i>tùman</i>

SV. Alaska har her i casus obl. *hwa-* d. e. [*h₂a*] svarende til østeskimoiske *uwa* eller *uwaga*. Forholdet er måske som i Østgrønland, hvor man også har en svækket form *ua* 'jeg', istedenfor den fyldigere vestgrønlandske *uwaya*. Det finale *a* er muligvis ikke engang oprindeligt, så at suffikset for 1ste person ental oprindeligt kun er *ŋ*. Men forresten forekommer også den fyldigere form i Alaskadialekten, omend lidt ændret:

Grønland	Alaska	Aleut. [efter RASK]
<i>uwaya atartaŋa</i>	<i>hwēgna</i> [<i>wéŋa</i>]	<i>atáka ting aðañ</i> min far

De possessive suffikser, der spiller så stor en rolle i eskimoisk, går altså igen i aleutisk. Esk. *-t* (2den person) optræder her som *-n*, esk. *-ŋ* (1ste person) uforandret. De esk.

¹ KLEINSCHMIDT (Grønlandsk Ordbog s. 119) formoder, at *ivdlit* 'du, dig' [*iv₂lit*] egentlig betyder 'din herhed', dannet af et nomen **ile* ved tilføjelse af 2den persons suffikset, og at dette **ile* videre skulde være beslægtet med *ika* 'hist henne' og *ima* 'således'. Denne sidste forklaring synes mig dog utilfredsstillende, snarere er stammen **il* den samme som i *ila* 'en tilhørende part, del, nabo, slægtning, kammerat' o. s. v. Jvf. KLEINSCHMIDT'S s. 3 *uwangu* [*uwaga*] 'jeg, mig', egentlig 'min herhed, jeg her', af *uwa* 'her'.

totalssuffixer *-k*, *-ik*, *-tik* optræder som *-ek*, *-kek*, *-dhek* i aleutisk. Det ses allerede af ovenfor givne eksempler (s. 237 og s. 235 med fodnote 42), og talrige spor af denne sammenhæng viser sig i verbalbøjningen, f. eks.

Grønlandsk	subjekt	objekt	Aleutisk ¹
<i>tigú-lu-go</i>	jeg, du, han, vi, I, de	tagende	ham, den <i>su-kú</i> han (de)
<i>tigú-lu-gik</i>			tar ham (den)
<i>tigú-lu-git</i>			de to <i>su-ku-kix</i> han (de) tar de to
			dem <i>su-ku-ŋin</i> han (de) tar dem

I disse verbale endelser synes aleut. (*ku*)-*u*, *kix*, *-ŋin* kun let varieret i det esk. *-go*, *-gik*, *git*. I begge sprogene falder disse endelser nær sammen med substantivernes possessive tilhæng. I det udførlige bøjningsmønster af det aleutiske verbum, som er giet hos FR. MÜLLER (Grundriss s. 153 flg.) med eksemplet *sju-kuq* [grønl. *tigu-wog*] 'han tar', er både hele systemet og de enkelte former i nøje analogi med det eskimoiske verbum.

Fælles for aleutisk og eskimoisk er endvidere det spørgende pronomen og nogle stedbestemmende småord (lokaladverbier, pegeord o. s. v.):

Aleutisk	Alaska	Grønland
<i>kin</i> ² hvem	<i>kina</i> , flert. <i>kinkut</i>	<i>kina</i> , fl. <i>kikkut</i>
<i>wágun</i> her	<i>hwa</i> , <i>hwane</i> her (hvor jeg er)	<i>wwane</i> , <i>oŋa</i> der, derhenne
<i>iñon</i> han	<i>iyña</i> han histovre	<i>iŋ'a</i> han histhenne
<i>iñan</i> hans	<i>iynum</i> hans —	<i>iŋ'suma</i> hans —
<i>iñákun</i> de	<i>iykut</i> de —	<i>iŋ'ko</i> de —
<i>ikun</i> han langt borte		<i>ika</i> hist henne

¹ Se JOCHELSON (1912) s. 103. sml. FR. MÜLLER, Grundriss II, 1, s. 153: *sju-ku*, *sju-ku-kik*, *sju-ku-ŋin* 'han el. de (to) tar den'[?].

² *kin* hos V. HENRY efter VENIAMINOV og hos JOCHELSON. RASK har *ki* eller *kin*. De følg. aleut. eksempler er hentede fra JOCHELSON.

Aleutisk	Alaska	Grønland
<i>gwan</i> han nærved mig	<i>una</i> (< * <i>uwa</i> ?)	<i>una</i> han(denne)her
<i>gwákun</i> de nærved mig	<i>unkut</i>	<i>úko</i> disse her
<i>sákan</i> han der nede	<i>chamána</i> dernede	<i>sa^wn'a</i> han dernede, flert. <i>sa^wk'o</i>

Det i aleutisk optrædende flertalsmærke *-kun* har holdt sig som et særegent flertalsmærke i flere eskimoiske ord, dels fyldigere i formen *-kut*, dels afsvækket i formen *-ko*, f. eks. 1) *kik'ut* 'hvilke', *i^wkuak'ut* 'I derhenne'! 2) *sa^wk'o* 'de dernede', *pa^wk'o* 'de deroppe'; i den første form bruges det især som frit anvendeligt suffiks til at betegne manden med samt hele hans husstand, knyttet til hans navn: *Hansikut* 'Hans og hans familie' (jvfr. vort *-s* i Hansens).

Endnu en del derivative suffikser (infikser) vilde kunne anføres som fælles for de to sprog, ialtfald med en viss sandsynlighed for fælles oprindelse. F. eks. ser det aleutiske frekventativ eller durativ infiks *-ta-* meget nær ud som det esk. *-ta(r)-*, der har samme funktion: aleut. *á-kukh* 'han er', *ax-ta-kukh* 'han plejer at være, han bor'¹ (jvf. grønl. *ip-poq* 'er', *it-tar-poq* 'plejer at være'). Aleut. inchoativinfiks *ka-li-* jvf. esk. *-le(r)* 'begynder'; aleut. kollektivinfiks *-gya-*, jvf. esk. *-ge* 'sammen, i fællig', f. eks. i grønl. *il'oqatiget* 'hus (*il'o*) — eje (*qa*) — fæller (*ge't*), folk som har hus sammen'. Af særlig interesse er det at finde, at negationsinfikset i verbet synes at være af samme slægt: aleut. *-la-ka-* (*-lä-ka-*, *-la-ga-*), *-yóluk-*², jvf. grønl. *-y'ílar-*, f. eks.

¹ HENRY, 55 (»avec une nuance durative«) jvf. 59—60.

² FR. MÜLLER SS. 153—157; HENRY 43. Negationsuffikset indeholdes åbenbart i lidt varierende former i flere af ordene i RASK's fortegnelse, f. eks. i formen *-gul-* i *agitádañultjin* 'uven' (jvf. *agitádañ* 'broder, ven'), i formen *-lek* i *kajéleker* 'er lav' (jvf. *kajékur* 'er høj'); *makaréleker* 'frisk' (o: 'ikke rådden?'), *maqisalake* 'slet'; i formen *-ruluk* i *tagàzaruluk* 'gammel' (jvf. *tagàzan* 'ny').

er påstanden om disse to sprogs genetiske sammenhørighed af og til blevet gentaget, og just ikke altid med henvisning til tidligere givne vidnesbyrd (RASK's har næppe før været kendt), f. eks. ADELUNG's i hans »Mithridates«.

Henimod den tid, da 2den del af FRIEDRICH MÜLLER's store sprogværk skulde udkomme (Grundriss der Sprachwissenschaft, 1ste bind 1877, 2det bind 1882. Wien), i hvilken de »hyperboræiske« sprog skulde omtales, blussede interessen for disse sprogs indbyrdes forhold op, og adskillige evropæiske penne blev flittige for at udtale sig for eller imod slægtskabet imellem dem. Begyndelsen blev gjort i en lille afhandling (fra 1878) af W. HERZOG¹, men de deri opstillede ordlister, der var uddrag af ældre (ligeledes andenhånds) ordlister af GATCHET, LATHAM o. s. v., og som skulde vise slægtskabet mellem aleutisk, eskimoisk og juma (indianersprog ved Colorado-floden), var ganske blottede for beviskraft. — F. MÜLLER's fremstilling af disse sprog (aleut og eskimo) var rent beskrivende, og han har ikke villet udsige noget om deres afstamning ved at indordne dem i rækken af nogle østasiatiske og sibiriske sprog (jenisej-ostjakisk, jukagirisk, tšuktšisk, ainu). Også A. PFIZMAIER's beskrivelse af Aleuternes sprog (1884) byggede på andres materiale og tilsigtede ingen vurdering.² Derimod har H. WINKLER i sin »Uralaltaische Völker und Sprachen« (Berlin 1884) forsøgt at udrede forbindelsestrådene og lægge skillelinjerne i den brogede sprogverden, der ligger udenfor den indoeuropæiske sprogæts grænser mellem Lapmarken og Beringstrædet. For de hyperboræiske sprogs vedkommende bygger han ganske på FR. MÜLLER's ovennævnte værk. Forøvrigt opstiller han eskimoisk og aleutisk (adskilt

¹ W. HERZOG: »Über die Verwandtschaft des Yumasprachstammes mit der Sprache der Aleuten und der Eskimo-Stämme« (Zeitschr. f. Ethnologie, bd. 10, 1878, 449 ff.).

² A. PFIZMAIER: »Die Sprache der Aleuten und Fuchsinseln«, Kais. Akademie der Wissenschaften, philos.-histor. Classe, Sitzungsberichte, vol. 105—106. Wien 1884.

ved hans omtale af jukagirisk) som selvstændige, indbyrdes uafhængige sprogtyper, der sikkert ikke hører til den ural-altaiske stamme. Han tar dog samtidig ethvert forbehold overfor, hvad en forskning i enkeltheder senere vil kunne bringe, idet man ikke kan se bort fra de stærke morfologiske ligheder indenfor de hyperboræiske sprog.

Jeg har nogle gange i det foregående hentet eksempler af W. JOCHELSON'S materiale, stammende fra hans deltagelse i Riabouchinsky-ekspeditionen til Kamtschatka og Aleuterne i 1900—1902¹. Såvidt mig bekendt har JOCHELSON om Aleuternes sprog kun offentliggjort en kort, skitse-mæssig oversigt over grammatiken (jvf. s. 233, fodnote): »The Aleut language and its relation to the Eskimo dialects«, hvori han til indledning skynder sig med at oplyse, at Aleutsproget er af eskimoisk oprindelse, eller »endog en af de ældste eskimo-dialekter, hvad der kan sluttes af dets fonetik, grammatiske bygning og ordforråd«. Han føjer straks til, at han ikke endnu har været i stand til at foreta en nærmere sammenlignende undersøgelse af de aleutiske og de hidtil offentliggjorte eskimoiske ordlister, »men blot et overfladisk gennemsyn af de sidstnævnte viste mig mange fælles elementer med de aleutiske«. Imidlertid gir han i denne skitse ikke skygge af bevis for sin påstand om slægtskabet, ikke et eneste eksempel af eskimosproget til belysning af det. Han kommer overhodet ikke ind på dette spørgsmål senere i skitsen, så at hans påstand om forholdet mellem de to sprog står ganske løs og ubegrundet.

Mere tiltro vilde jeg skænke en mundtlig forsikring af den afdøde bekendte franske sprogforsker VICTOR HENRY

¹ W. JOCHELSON i beretningen om den *18th Congress of Americanists* i London 1912, 1ste bd. ss. XL—XLI og 96 ff.; 2det bd. s. 334 ff. I modsætning til dette personligt hentede materiale er det andres materiale, tidligere ordlister o. lign., der ligger til grund for den tidligere fremstilling af A. PFIZMAIER: »Die Sprache der Aleuten und Fuchsinsele« (se s. 242, fodnote 2).

(† 1907) gående ud på, at han — før 1880 — havde påvist slægtskabet mellem eskimoisk og aleutisk. Denne forsikring gav han mig selv under et besøg i foråret 1904, og professor PAUL PASSY, der var tilstede ved dette besøg (de bode dengang begge i omegnen af Paris og nær hinanden), vilde kunne bevidne denne udtalelse, hvis han husker den. HENRY's påvisning af dette sproglægtskab må være blevet fremsat på Amerikanistkongressen i Brüssel 1879, hvor han holdt et foredrag om aleutisk. Herom indeholder PILLING's eskimoiske bibliografi følgende bemærkning (under forfatternavnet HENRY, V. s. 43, jvf. her s. 233, fodnote).

»Grammaire comparée de trois langues hyperboréennes: grønlandais, tchiglerk, aléoute.

Manuscript left, August 1879, in the hands of M. Bamps, secretary of the Congrès des Americanistes de Bruxelles, and which will probably never appear, because the Congress does not publish its memoirs, and refuses nevertheless to return the manuscripts which have been furnished it. — HENRY «.

I sin grammatik om *Innok*-sproget (d. e. Eskimosproget) 1878, havde V. HENRY forøvrigt afvist idéen om et slægtskab mellem dette sprog og de ural-altaiske sprog. Men allerede året efter, i sin Aleut-grammatik s. 3, foretog han det første skridt til et tilbagetog ved at erklære, at efterat ha lært Aleutsproget at kende, forekom hypotesen om Eskimosprogets sammenhørighed med den ural-altaiske gruppe ham ikke længer at være uholdbar. Han udtalte, at kendskabet til det aleutiske sprog måske kunde yde os et bidrag til en løsning af problemet om de hyperboræiske racers oprindelse.

I virkeligheden var dette problem taget op tidligere af den danske eskimolog H. RINK, der i 1871 havde henvist til overensstemmelsen i dual- og plural-enderne (-k og -t) imellem det eskimoiske sprog og de samojedisk-finske sprog (»Om Eskimoernes Herkomst« i Aarbøger for Nord. Oldkyn-dighed, 1871, s. 288). På Amerikanistkongressen i København 1883 afviste LUCIEN ADAM imidlertid muligheden af at klassi-

ficere eskimoisk enten med noget amerikansk indianersprog eller med de uralo-altaiske sprog, jvf. Beretning (»Comptendu«) om den 5te internationale Amerikanistkongres, København 1883 [1884]. Ligeoverfor denne påstand tog RINK afstand i sin bog om »The Eskimo tribes« (2det bd., 1891, s. 31), idet han atter mindede om »the striking similarity with the Siberian languages«.

Det stærkeste forsøg, der hidtil er gjort på at sammenknytte aleutisk og eskimoisk, skyldes den hollandske sprogforsker C. C. UHLENBECK. I fortalen til sin eskimogrammatik, der udkom 1907 (»Ontwerp van eene vergelijkende vormleer der Eskimotalen«, Verhandelingen der Koninkl. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam, Letterkunde, n. r. VIII) udtaler han følgende om sin behandling af Aleutsproget:

»Man vil måske undre sig over, at aleutisk næsten er blevet holdt helt udenfor betragtning, men det var mig i øjeblikket endnu ikke muligt at nå til en klarere forestilling om graden af det slægtskab, som forbinder aleutisk med det egentlige eskimosprog. Måske vil det dog vise sig ved en nærmere undersøgelse, at det aleutiske kan betragtes som en fra det vesteskimoiske stærkt afvejen dialekt, og at min tidligere ytring i modsat retning (ZDMG 60, 114) har været overilet. I denne retning viser enkelte specielle overensstemmelser mellem aleutisk og vesteskimoisk, omendskønt der er langt flere punkter, hvori det vesteskimoiske slutter sig til sine østlige slægtninge.«

Det var altså gået UHLENBECK som tidligere V. HENRY. Ved det første blik frembød Aleutsproget et så fremmed ansigt, at betragteren måtte afvise tanken om et slægtskab med eskimoisk. Ved nærmere analyse fandtes der dog beslægtede former og funktioner under overfladen. UHLENBECK har uddybet æmnet, idet han ikke blot i sin Eskimogrammatik har draget aleutisk med ind i undersøgelsen — omend på en forbigående måde, i klammer hist og her¹ —

¹ Disse jævnføringer kaster stærke strejflys over det grammatiske slægtskab mellem de to sprog. Jeg skal eksempelvis fremhæve følgende punkter i UHLENBECK's grammatik: aleut. total og flertal på *-kik* og *-u* (side 12, jvf. 60), vokativ på *-a* (s. 14), *-ku* suffiks (s. 42), de possessive suffikser i nominal- og verbal-bøjningen (s. 18; 51, 60), *ingan* (s. 45), *kin* (s. 46).

IV.

Tillæg.

Et udtog af RASK's manuskript i Universitetsbiblioteket
om det grønlandske sprog.¹

Om det grønlandske Sprog.

1. Først havde jeg i Sinde at renskrive og rette et Anhang om dette Sprog, som findes bag i JOH. ANDERSONS *Nachrichten von Island, Grønland und der Strasze Davis*, Hamburg 1746, men da jeg begyndte paa dette Arbeide fandt jeg (som og D. KRANS² siger om den) ved at sammenligne forskjellige Steder a) en uhyre Mængde Trykfejl, saa jeg ikke kunde vide hviiket Sted Ordet var rigtigt; desuden har han b) stavet Ordene ganske tydsk f. Ex. for *k* har han snart *c*, snart *ck* og snart *ch*; dog ved at sammenligne dette Stykke med hvad HANS EGEDE i sin *Det gamle Grønlands nye Perlustration* Kbhvn 1741, i det 17 Cap. har om Sproget og med M. WØLDIKES *Betænkning om det grønlandske Sprogs Oprindelse og Ulighed med andre Sprog* (i Vidensk. Selsk. Skrifter, ældste Samlings 2. Deel) fandt jeg at han har ligesom en ganske egen Sprogart af grønlandsk og skriver Ordene consequent ganske anderledes end de 2 nysnævnte Stykker f. Ex. udelader *r*, og *k* ofte foran en Medlyd; sætter *à* for *ok* som *ajokarsórpok* — *ajokorsopá*, lærer, underviser. Men da jeg ikke ved hvorvidt dette er grundet³ saa har jeg ikke stort kunnet benytte Anderson, der ellers er temmelig fuldstændig: først har han et Ordregister paa 7½ Blad, saa nogle brugelige Talemaader 2 Blade — Gjerningsordet *negligpok* elsker i sine vigtigste Forandringer 4½ Blad — nogle andre Bemærkninger om Sproget 1 Side — de 10 Bud, Fader vor og 3 Bønner 5½ Blad, alt paa dansk, tysk og grønlandsk — samt tilsidst 1 Mose Bogs 1 Cap. oversat paa Grønlandsk, saa og Evangeliet paa Marie Bebudelses Dag Luc. 1, 26 og fig. ialt 22 Blade.⁴ Kun naar han og de andre havde et og samme Ord eens stavet, kunde jeg være ret sikker, thi de andre havde og nogle Trykfeil eller Uligheder. Hos Egede findes i 15. Cap. en grønlandsk Verse ved Kronprinsens Fødselsdag⁵ og det

¹ Universitetsbiblioteket i København, Add. No. 627g, 4to. Det er skrevet på hvidt papir af lille kvart-format, ganske lignende det enkelte hvide halvark i RASK's aleutiske ms., jvf. s. 216, fodnote 1.

² d. e. DAVID CRANZ (se anmærkning 4).

³ Se anmærkning * og 7 s. 248.

⁴ Her henviser RASK ogsaa til D. CRANZ'S »Historie von Grønland« (1765) og anfører i margenen titelbladets indhold i sin helhed.

⁵ Talen er her om en kurios »trommesang«, vistnok den første i litteraturen optagne prøve paa denne eskimoiske digtform, men anvendt på et æmne, der ligger langt fra den eskimoiske verden.

17. handler egentlig om Sproget, bag i dette Cap. er Troens Artikler og Fadervor oversat. WØLDIKE behandler det især med Hensyn paa og Sammenligning med mangfoldige andre Sprog, det er da især af denne jeg vil uddrage, hvad der egentlig angaar Grønlandsk og forsøge at udvide det en Smule efter Egede og Anderson.

2. Ifølge M. WØLDIKES Beretning skal da ellers *Abeseden* og *Luthers Katechismus* være oversat i Sproget, saa og *de 4 Evangelister* oversatte af POUL EGEDE og trykt i det kongelige Waisenhus. Denne samme POUL EGEDE har og skrevet en *Sproglære* og *Ordbog* over dette Sprog, disse 2 bruges ved Missionærernes Underviisning men ere ikke trykte. Endelig gives der endnu een trykt grønlandsk Bog som indeholder endel Bønner, Salmer og desl. under Titel: *Tuksiatit Sabbatit Ulloinnut Napertorsaket, allello Kallalingnut Attuurtukset; Tuskiautillo Illojartortut Apersountingoello Koekkorsumit Illinniegækset. — Iglorpeksoinne Kiøbenhavnne nakkitet Gerhard Giese Salikath; 1776. 115 Sider i 8^o.*⁶

3. Hvad Sproget i sig selv angaar da synes [det] ikke at have noget Slægtskab med de europæiske men derimod at komme Sproget i det nordligste America nærmest. Det tales næsten ens over hele Landet, uden at der i Tonefaldet og Udtalen er nogen Forskjel paa somme Steder, allermest under Syd, hvor de og have endel fremmede Ord, som ikke ere brugelige under Nord*.⁷ Angekkok'erne (*Angekkut*) eller deres Geistlige, om man saa kan kalde dem, have et særegent Sprog naar de hexe; thi da betjene de sig mest af uegentlige Ord, ja af Ord, der have en modsat Bemærkelse. [Tilføjelse:] (saaledes kalde de Vand det Bløde, Moder en Sæk, Sten den store Haardhed). Hollænderne have ellers ved deres stærke Handel paa Landet frembragt et Sprog blandet af grønlandsk og hollandsk, hvormed begge Parter ret godt vide at behjælpe sig.

4. Naturligvis er Sproget fattigt paa Ord til at udtrykke Ting, som angaa Videnskaber, den kristne Tro og Lære, derimod er det overordentlig rigt og bøieligt i Ting, der ere dem bekjendte eller egne.

* Maaske det er denne Sprogart som ANDERSON i ovennævnte Stykke har fulgt, skjøndt han 240 S. siger det er af EGEDE fra 1725. [Anmærkning af RASK.]

⁶ »Bønner passende på Søndage og Hverdage, og anden Læsning for Grønlandere; samt nogle Salmer og små Spørgsmål for dem der undervises til Konfirmation etc.« I Randen ud for dette 2det stykke står der citeret titelindholdet til FABRICIUS'S grønlandske grammatik (2det oplag 1801) og grønlandske ordbog (1804).

⁷ Afvigelseerne i stavemåden skyldes sikkert ikke hensynet til en anden sprogart, men kun den kendsgerning, at Anderson har sammenskrevet sin ordliste af tidligere forfattere, nemlig HANS EGEDE'S *Collectanea* fra 1725 og en deri optagen ældre ordliste fra en viss THOMAS BORRICHUS'S hånd (som har været offentliggjort i *Acta Medica*, vol. II, s. 11 flg.), og disse forfattere har ikke været enige om ordenes retskrivning.

Deres Talebrug er aldeles ikke høitrvædende som den østerlandske, men jævn og naturlig; dog betjene de sig gierne af Lignelser, de gjøre ikke store Omsvøb, men udtrykke sig ofte saa kort at fremmede som kan Sproget have Møie med at forstaa dem. Ligesom de fleste andre Folk (Sprog) have de endel figurlige Talemaader og Ordsprog.⁸

5. Grønlænderne bruge ikke historiske Sange men kun satiriske Veddesange, som de gjøre imod hinanden; og i disse hersker hverken Rim eller Stavelsemaal men allene bestaae i korte Sætninger, som synges efter et vist Versefald [og imellem hver sætning istammer et kor *amna ajah!* (o: o! ja! hej!) hvoraf det sidste ord igjæntages flere gange].⁹ Dog ere de foromtalte Salmer af Missionærene oversatte på grønlandske Rim og Stavelsemaal.

* * *

[I nogle følgende afsnit gir RASK en ret udførlig fremstilling af den grønlandske grammatiks former, alt udskrevet af de førnævnte grammatiker, men med RASK's egen terminologi, f. eks. stednavne (= pronominer), styreord (= postpositioner), forøgelsesord (= augmentiva), formindskelsesord (= diminutiva), gerningsord (= verber), i de possessive pronominalendelser 1ste til 4de person, hvor den fjerde betegner det refleksive forhold, svarende til latinsk *se* og *suus*. — W. T.]

⁸ Jeg finder ikke denne karakteristik af Grønlændernes sprog helt træffende, undtagen deri, at de i modsætning til de »østerlandske« sprog ikke bruger højttrævende udtryk. Også de figurlige udtryk forekommer kun sparsomt, og egentlige ordsprog er ikke påvist hos dem.

⁹ Det her indklamrede er en senere tilføjelse af RASK.